

ОЦІНКА СКЛАДОВИХ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Проаналізовано зовнішні та внутрішні фактори формування інноваційного потенціалу підприємств, визначено роль інноваційного потенціалу у формуванні конкурентних переваг суб'єкта господарювання, розглянуто складові діагностики дієвості інноваційного потенціалу через проведення оцінки готовності виробничої системи до нововведень та реалізацію маркетингу інноваційних переваг.

Analysis of external and internal factors of innovation potential of enterprises, the role of innovation potential in shaping the competitive advantages of the entity are considered components of diagnostic effectiveness of innovation capacity through the assessment of the readiness of the production system to the innovation and implementation of innovative marketing advantages.

Ключові слова: інноваційний потенціал підприємства, інноваційне середовище, моніторинг інноваційних потреб, діагностика інноваційного потенціалу.

Постановка проблеми. В умовах посилення впливу світових глобалізаційних процесів на розвиток національної та регіональних соціально-економічних систем продукування та впровадження інновацій перетворюються на важливі способи забезпечення конкурентних переваг підприємства. Вивчення джерел інноваційної активності дозволяє не лише визначити стратегію діяльності суб'єкта господарювання, але й встановити його роль і місце на вітчизняному та світовому ринках інноваційної продукції. Підвищення інноваційної активності свідчить про посилення ринкових позицій підприємства та зростання рівня його конкурентоспроможності. Виявлення стимулів, які формують і визначають спроможність підприємств до впровадження інноваційних продуктів, дозволяє робити висновки про рівень їх інноваційного потенціалу. Багатовекторність підходів до формування поняття «інноваційний потенціал» та актуальність вивчення його складових для вітчизняних підприємств обумовили вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування інноваційного потенціалу підприємств є об'єктом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема: Балабанова І.Т., Бойка Ю.А., Вікарчук О.І., Голубенка А.А., Гриньова А.В., Захарченко В.І., Канигіна Ю.М., Кокоріна Д.І., Ілляшенка С.М., Лапіна Е.В., Слободяник Н.П., Філіпішиної Л.М., Шаміної Л.К. та інших. У своїх роботах вони наголошують на необхідності виявлення факторів, які впливають на побудову інноваційної політики підприємства та пошуку способів зростання інноваційної активності суб'єктів господарювання. Водночас, на нашу думку, поза увагою дослідників залишаються питання оцінки дієвості інноваційного потенціалу та визначення впливу інноваційної політики на формування конкурентних переваг підприємства.

Мета роботи полягає у виявленні складових інноваційного потенціалу вітчизняних підприємств, визначенні ролі інноваційної політики у формуванні конкурентних переваг суб'єкта господарювання, проведенні діагностики дієвості інноваційного потенціалу через оцінку готовності виробничої системи до нововведень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впровадження інноваційних ідей і технологій у виробничий процес дозволяє суб'єктам господарювання не лише зберегти ринкові позиції та створити гідну конкуренцію серед товаровиробників аналогічної продукції, але й виступає засобом зростання інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств. З іншої сторони, додаткові фінансові ресурси створюють передумови для інноваційної активності суб'єктів господарювання.

Оскільки базовою складовою здійснення інноваційної діяльності є інноваційний потенціал, проведемо дослідження місця інноваційного потенціалу у складі загального потенціалу підприємства. Аналіз літературних джерел (таблиця 1) дозволив виділити два основні підходи до визначення сутності інноваційного потенціалу: ресурсний та інтелектуальний. Прихильники ресурсного підходу [1–6] розглядають інноваційний потенціал підприємства як сукупність різних видів ресурсів (матеріальних, фінансових, трудових, інфраструктурних, інтелектуальних, інформаційно-комунікаційних), які можуть бути задіяні в процесі здійснення інноваційної діяльності. Крім аналізу ресурсного потенціалу як джерела інноваційної діяльності, ряд науковців у своїх дослідженнях наголошують, що реалізація інноваційних продуктів дозволяє суб'єктам підприємництва отримувати конкурентні переваги [5], використовувати приховані можливості накопичених ресурсів [3] та максимально задовольняти суспільні інтереси [6]. Загалом прихильники ресурсного підходу розглядають підприємство як відкриту соціально-економічну систему, яка в процесі інноваційної діяльності трансформує вхідні ресурси в економічні блага.

Прихильники інтелектуального підходу до визначальних факторів інноваційної діяльності суб'єкта господарювання відносять рівень освіти персоналу підприємства [7], [8] та ступінь використання наукових досягнень у виробничий процес Лапін Е.В [10]. Наголошуючи на провідній ролі освітніх і наукових чинників, [9] та [11] звертають увагу на те, що інноваційна діяльність підприємства має успіх тільки за наявності

ринкового потенціалу.

Таблиця 1

Підходи до визначення інноваційного потенціалу підприємства

Автори	Визначення інноваційного потенціалу підприємства	Джерело
I. Ресурсний підхід		
Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»	Сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничо-соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки	[1]
Термінологічний словник	Сукупність елементів, необхідних для вирішення певних виробничих проблем, і готовності суб'єкта господарювання до їх вирішення	[4, с. 98]
Балабанов І.Т.	Сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, інформаційні та інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності	[2, с. 208]
Кокурін Д.І.	Містить невикористані, приховані можливості накопичених ресурсів, що можуть бути задіяні для досягнення цілей економічних суб'єктів	[3, с. 111]
Гриньов А.В.	Сукупність усіх наявних матеріальних і нематеріальних активів підприємства, що використовуються у процесі здійснення інноваційної діяльності і які здатні забезпечити досягнення конкурентних переваг підприємства.	[5]
Слободяник Н.П.	Сутність полягає в інтегральному відображенні поточних та майбутніх можливостей системи трансформувати вхідні ресурси за допомогою підприємницької поведінки в економічні блага, максимально задовольняючи корпоративні та суспільні інтереси.	[6]
II. Інтелектуальний підхід		
Захарченко В.І.	Одна з трьох складових інноваційного простору, яка включає в себе особисті ділові якості керівників, професійну й економічну підготовку, професійні досягнення (авторські посвідчення, винаходи тощо), матеріально-технічне і фінансове забезпечення	[7, с. 149]
Канигін Ю.М.	Система інтелектуальних, освітніх, кадрових, технологічних і технічних чинників, які визначають рівень можливості створення і упровадження нових технологічних систем у суспільному виробництві	[8]
Ілляшенко С.М.	Здатність до втілення досягнень науки і техніки у конкретні товари, спрямовані на задоволення запитів споживачів. Разом з тим, він звертає увагу на те, що інноваційна діяльність має успіх тільки за наявності ринкового потенціалу.	[9]
Лапін Е.В.	Єдність і взаємодія наукового, освітнього, управлінського та модернізованої частки технічного потенціалу	[10]
Шаміна Л.К.	Характеристика підприємства, яка відображає забезпеченість підприємства науковими кадрами і висококваліфікованими спеціалістами, сприйняття інновацій зовні і можливість реалізації нововведень у виробництві або організаційній структурі, ринковий потенціал, що влаштовує власника виробництва	[11].

Вважаємо, запропоновані підходи до визначення інноваційного потенціалу (ресурсний та інтелектуальний) не суперечать, а взаємодоповнюють один одного, оскільки, з однієї сторони, вказують на необхідність акумулювання потужної ресурсної бази для інноваційних перетворень (ресурсний підхід), з іншої доводять, що інноваційний розвиток можливий лише за умови володіння науковою розробкою та наявності на підприємстві персоналу належного рівня кваліфікації (інтелектуальний підхід). Крім того, незважаючи на те, що при аналізі сутності «інноваційного потенціалу» підприємство розглядається як відкрита соціально-економічна система, більшість визначень враховують вплив лише внутрішніх факторів, а вплив зовнішнього середовища обмежують поняттям «ринковий потенціал» як складової інноваційного потенціалу.

Про необхідність врахування при проведенні дослідження інноваційного потенціалу не лише внутрішніх, але й зовнішніх факторів у своїх роботах наголошують [12] та [13]. Наприклад, Вікарчук О.І. пропонує розглядати інноваційний потенціал підприємства як сукупність організованих у певних соціально-економічних формах ресурсів, що можуть за певних діючих внутрішніх і зовнішніх чинників інноваційного середовища бути спрямовані на реалізацію інноваційної діяльності, метою якої задоволення нових потреб суспільства [13]. Таке визначення, на думку автора, вміщує сукупність інноваційних ресурсів, визначає їх

цільову спрямованість (задоволення потреб), а також дозволяє враховувати фактор інноваційного середовища.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що інноваційний потенціал підприємства формується під впливом факторів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища (рис. 1). Враховуючи, що як продукування, так і впровадження інновацій є важливим джерелом соціально-економічного розвитку підприємств, інноваційний потенціал пропонуємо розглядати крізь призму формування конкурентних переваг підприємства. До факторів зовнішнього середовища віднесено систему державного регулювання інноваційної діяльності та стан ринку інноваційної продукції.

Рис. 1. Оцінка впливу факторів на формування інноваційного потенціалу підприємства як відкритої соціально-економічної системи

Можливості підприємств у формуванні інноваційного потенціалу та здійсненні інноваційної діяльності суттєво відрізняються. Вони залежать від кількісних та якісних характеристик інноваційного потенціалу підприємства, його відповідності обраному стратегічному напрямку інноваційного розвитку, перспектив реалізації інновацій в конкретних економічних умовах. Для оцінки інноваційної активності суб'єкта господарювання та виявлення рівня його інноваційного розвитку Голубченко Г.О. пропонує проводити діагностику дієвості інноваційного потенціалу, використання якої дозволяє оцінити не лише здатність, але й готовність економічної системи до перетворень (рис. 2) [14].

Спроможність підприємства до інноваційного розвитку обумовлюється інноваційним потенціалом підприємства, тобто його здатністю реалізовувати інновації у межах обраного стратегічного напрямку розвитку. Можливість здійснювати інноваційну діяльність визначається потенційною спроможністю підприємства до інноваційного розвитку та сукупністю умов, що сприяють реалізації інновацій.

Готовність підприємства до здійснення інноваційної діяльності визначається спроможністю до інноваційного розвитку і можливістю його реалізації, а також наявністю спонукального мотиву до реалізації інновацій, який може бути охарактеризований як сприйнятливості підприємства до інновацій.

Аналіз спроможності, можливості й готовності підприємства до інноваційного розвитку потрібно здійснювати із урахуванням стратегічного напрямку діяльності підприємства. До таких напрямків у сфері інноваційної діяльності можна віднести: «самостійне виробництво інновацій», позицію «швидкого другого», «відставання з мінімальними витратами», «заповнення прогалін» [14]. Кожен з цих напрямків визначається конкретними економічними обставинами, інвестиційними можливостями та цілями підприємства щодо окремих продуктів, ринків, конкурентів та ін.

На думку Слободяника Н.П., діагностику дієвості інноваційного потенціалу можна проводити через проведення маркетингу інноваційних переваг, який являє собою багаторівневу систему з двома чітко вираженими векторами орієнтації:

- вектор відповідності інноваційного потенціалу підприємства спроможності реалізувати мету інноваційної діяльності, рівень якої дозволяє забезпечити належний рівень інноваційної активності підприємства;

- вектор інноваційної активності підприємства, тобто стану, за якого підприємство спроможне проводити розробку, виробництво й впровадження конкурентоспроможної інновації на основі проведення бізнес-процесів (організації діяльності, освоєння виробництва, диверсифікації) відповідно до потреб, що виникли на ринку інноваційної продукції [6].

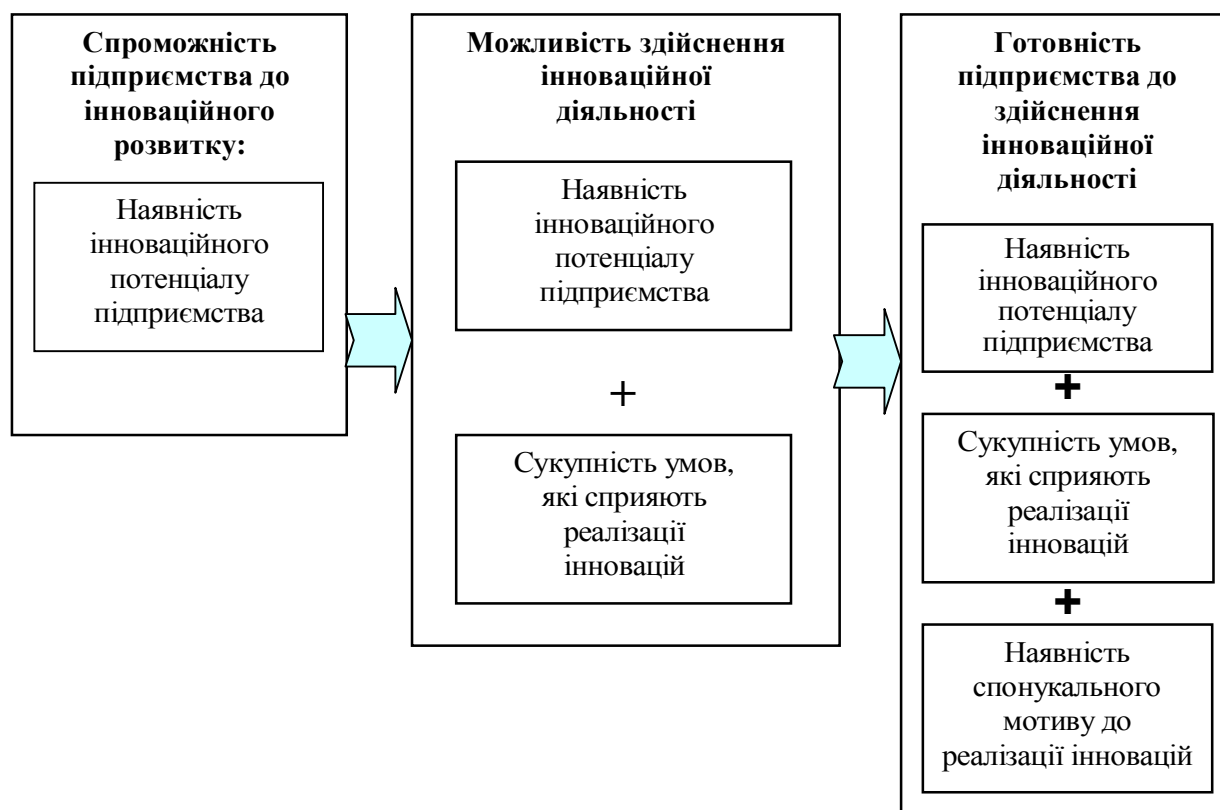

Рис. 2. Діагностика дієвості інноваційного потенціалу підприємства

Висновки і перспективи подальших досліджень. Інноваційний потенціал створює передумови для інноваційного розвитку підприємств, що в умовах посилення впливу світових глобалізаційних процесів на розвиток вітчизняної та регіональних економічних систем стає визначальним при формуванні конкурентної стратегії розвитку суб'єкта господарювання. Величина інноваційного потенціалу визначається потужністю матеріальних та інтелектуальних ресурсів підприємства, які виробнича система спрямовує на інноваційний розвиток. Інновації завжди орієнтовані на ринок, на конкретну потребу споживачів, і тому стратегія інноваційного розвитку та величина інноваційного потенціалу повинні базуватися на урахуванні взаємодії сприятливих можливостей зовнішнього середовища, потенціалу підприємства і функціональних стратегій його розвитку. Ефективність інноваційного розвитку підприємства залежить від його здатності адаптуватися до мінливих змін внутрішнього та зовнішнього середовища. Тому в процесі дослідження сутності інноваційного потенціалу крім внутрішніх факторів, було зроблено акцент на необхідності врахування впливу зовнішніх факторів, до яких віднесено діючу систему державного регулювання інноваційної діяльності та стан ринку інноваційної продукції.

Ефективність інноваційної політики підприємства залежить від ступеня готовності суб'єкта до сприйняття інновацій. Тому при формуванні інноваційного потенціалу суб'єкта господарювання запропоновано проводити діагностику його дієвості шляхом проведення маркетингу інноваційних переваг.

Проведені дослідження показали, що лише комплексний підхід до формування інноваційного потенціалу та постійний моніторинг інноваційних потреб допоможе створити дієвий механізм інноваційного забезпечення та сформуванню системи конкурентних переваг підприємства.

Література

1. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : закон України № 433-IV від 16.01.2003 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
2. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент : учебное пособие / И.Т. Балабанов. – СПб. : Питер, 2000. – 432 с.
3. Кокурин Д.И. Инновационная деятельность / Д.И. Кокурин. – М. : Экзамен, 2001. – 575 с.
4. Рынок: Бизнес. Коммерция. Экономика : толковый терминологический словарь ; под ред. А.П.

Дашкова. – Внедр. центр «Маркетинг». – 4-е изд. – М. : Маркетинг, 2006. – 102 с.

5. Гриньов А.В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління / А.В. Гриньов. – Х. : ІНЖЕК, 2003. – 308 с.

6. Слободяник Н.П. Проблеми й перспективи розвитку маркетингу інноваційної діяльності на підприємствах корпоративного типу / Н.П. Слободяник // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://udau.edu.ua/library.php?pid=400>

7. Захарченко В.И. Экономический механизм процесса нововведений / В.И. Захарченко; под ред. И.П. Продиуса. – Одесса: АОЗТ "ИРЭНТИТ". – 2001. – 252 с.

8. Каныгин Ю.М. Научно-технический потенциал (Проблемы накопления и использования) / Ю.М. Каныгин. – Новосибирск : Наука, 1984. – 154 с.

9. Ильяшенко С.Н. Совершенствование подходов к обоснованию выбора проектов инновационного развития / С.Н. Ильяшенко // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. – 2002. – № 1–2. – С. 84–91.

10. Лапин Э.В. Экономический потенциал предприятия : монография / Э.В. Лапин. – Суми : Университетская книга, 2002. – 310 с.

11. Шамина Л.К. Инновационный потенциал предприятия / Л.К. Шамина // Инновации. – 2007. – № 9 (107). – С. 58–60.

12. Філіпішина Л.М. Оцінка інноваційного потенціалу та ефективність його реалізації / Л.М. Філіпішина, Ю.А. Бойк. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://intkonf.org/ken-filipishina-lm-boyko-yua-otsinka-innovatsiyogo-potentsialu-ta-efektivnist-yogo-realizatsiyi>

13. Вікарчук О.І. Інноваційний потенціал: основа розробки стратегії розвитку підприємства / О.І. Вікарчук // Вісник ЖДТУ. Серія «Економічні науки». – 2008. – № 1 (51). – С. 98–106.

14. Голубенко А.А. Анализ возможностей инновационного развития в процессе формирования стратегических направлений инновационной деятельности предприятия / А.А. Голубенко // Економіка промисловості. – Донецьк : Інститут економіки промисловості НАН України. – 2002. – № 2 (16). – С. 80–84.

Надійшла 7.9.2010 р.

УДК 681.325

А.М. ОГНЕВА, Д.Л. КОБЕЦЬ
Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

У статті розглянуто основні напрямки автоматизації фінансової діяльності підприємств; визначено місце інформаційного забезпечення в системі бухгалтерського обліку; визначено основні напрямки розвитку інформаційних технологій бухгалтерського обліку в Україні.

The article examines the main trends of automating financial activity, the place of information in the accounting system, the main directions of development of information technology accounting in Ukraine.

Ключові слова: управлінські інформаційні системи, автоматизація обліку, комп'ютеризація, програмне забезпечення, табличний редактор, ефективність управління.

Вступ. Підприємства в умовах ринку розглядають інформацію в якості цінного ресурсу, який слід зберігати, використовувати і захищати як будь-який інший вид власності. З метою отримання інформації, необхідної для управління виробничою та господарською діяльністю, підприємство створює управлінську інформаційну систему (УІС). Вона розглядається як важливий інструмент управління роботою підприємства в ринкових умовах. УІС служить сполучною ланкою між господарською діяльністю і людьми, які приймають рішення. УІС здійснює збір, реєстрацію даних про господарську діяльність на підприємстві, їх обробку, зберігання, передачу користувачам для аналізу і прийняття рішень. Таким чином, дані про господарську діяльність є вхідною інформацією для УІС, а корисна інформація для осіб, які приймають рішення – вихідною. Головна мета функціонування УІС на підприємстві – забезпечити керівництво підприємства інформацією для прийняття обґрунтованих рішень при виборі альтернативних варіантів використання обмежених ресурсів. Деякі підприємства також використовують нефінансову інформацію. У цьому випадку на підприємстві створюється економічна інформаційна система, яка складається з взаємопов'язаних підсистем, що забезпечують управлінський апарат необхідною інформацією. При цьому бухгалтерська підсистема є найбільш важливою, так як виконує провідну роль в управлінні потоком інформації про стан об'єкта управління та дослідження його напрямку у всі підрозділи підприємства, а також зацікавленим особам поза ним.

УІС надає бухгалтерську інформацію, яка відображає повну картину господарської діяльності підприємства. На сучасному етапі бухгалтерська інформація є основою для прийняття управлінських рішень як всередині підприємства, так і поза ним. Перш за все вона надає кількісні дані, необхідні для виконання таких